

A jázsági nyomdászat kezdetei

Kis Krisztián Bálint

A magyar legújabb kor hajnalán, a középkori eredetű kiváltságolt területekkel szabdaltné közigazgatás alkonyán, 1867-ben jött létre a Hármas Kerület székhelyén, a Jász Kerület székvárosában, Jászberényben az első nyomda. Később, az 1876-ban megszülető Jász-Nagykun-Szolnok vármegye székhelyére, Szolnokra telepítette át nyomdagépeit és nyomdai felszerelését a berényi nyomdászok egy része. 1918-ig további két jász nyomdásztelepüléssel számolhatunk.

JÁSZBERÉNY

A város első nyomdája, a Bács-Bodrog vármegyei nyomdászfamília sarja, *Bittermann Ede* „jászkun kerületi nyomdász gyorsajtója” a kiegyezés évében kezdte meg 1882-ig tartó működését. A nyomdából 15-féle kiadványt ismerünk. Ezek közül négy vallási munka, három alkalmi kiadvány, kettő bírósági szabályrendelet, kettő egészségügyi mű. Egy-egy nyomtatvánnyal képviselteti magát az irodalom és még utoljára a jászkun kerületi közigazgatás. A helyi székhelyű Jászkerületi Népbank és Takarékpénztár háromfüzetnyi kimutatása mellett itt készült a helyi katolikus főgimnázium hatfüzetnyi értesítője. Itt állították elő az első helyi hetilap, a *Jász-Kúnság* számait is.

Bakos István 1875-től 1879-ig üzemelő *nyomdájából* hétféle kiadványt találtunk: két alkalmi művet, Jászkisér ipartársulatának alapszabályait, a Jászkerületi Népbank egyfüzetnyi kimutatását, helyi múzeumi katalógust, irodalmi művet és a helyi főgimnázium egyik értesítőjét. Bakos 1881-től Szolnokon nyomtatott tovább.

Szalay Iván 1878 és 1887 között működő *nyomdájából* négyféle kiadvány ismert: a Jászkerületi Népbank háromfüzetnyi kimutatása mellett egy klasszika-filológiai mű és egy alkalmi kiadvány. Itt készült a helyi főgimnázium háromfüzetnyi értesítője is.

Brünauer Adolf nyomdája 1882 és 1905 között üzemelt. Innen 23-féle kiadvány ismert. Ezek közül féltucatnyi közigazgatási mű (köztük meglepő módon székelyföldi is akad), négy alkalmi kiadvány, kettő-kettő német nyelvű kiadvány, vallási munka, szervezeti alapszabály és helytörténeti mű. Kétféle a szervezeti pénzügyi jelentések száma. Egy-egy nyomtatvánnyal képviselteti magát az irodalom és az állattenyésztés. Érdekes színfoltként itt jelentek meg a *Klinikai füzetek* című orvostudományi folyóirat számai 1890 és 1915 között.

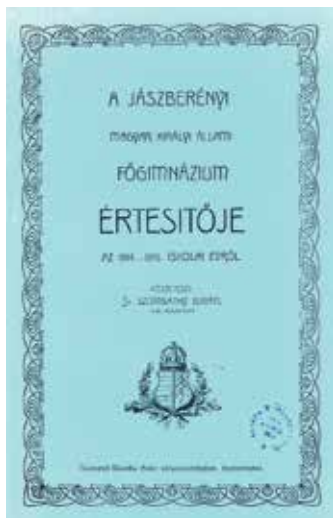
Wertheimer Lajos nyomdájának tevékenysége, úgy tűnik, csak az 1883. esztendőre korlátozódott. Innen a helyi főgimnázium egyik értesítője ismert.

A *Balázs-féle nyomda* 1889-től működött. Balázs Adolf egyetlen kiadványát ismerjük, a helyi főgimnázium egyik értesítőjét. A szakmai utód, ifjabb Balázs Ferenc nyomdájából nyolcféle kiadványt találtunk: ötfüzetnyi helyi közigazgatási, egyféle helytörténeti munkát, egy történeti munkát, egy vallási mű újabb kiadását, egy irodalmi művet és kétféle szervezeti pénzügyi beszámólót. Itt jelent meg a helyi főgimnázium egyik értesítője is.

Ernst Adolf bizonyára rövid életű *nyomdája* állította elő a *Jászsági Híradó* számait 1890-ben.

Háy Géza *nyomdája* 1890 és 1904 között működött. Innen kilencféle kiadvány ismert: három közigazgatási mű, egy helyi szervezeti alapszabály, alkalmi kiadvány, irodalmi munka, a Jászkerületi Népbank kétfüzetnyi kimutatása és a helyi „Irgalmas Nővérek vezetése alatt álló Érseki Nőnevelő Intézet” egyik értesítője. Háy 1890-ben Jászapátni is működtetett nyomdát, majd 1904-től szintén Szolnokon folytatta tovább.

Kaczvinszky Zoltán *nyomdája* 1898-ban és a következő évben termelt. Négyféle kiadvány jelent meg itt: helyi könyvtári címjegyzék, vallási munka, alkalmi kiadvány és a helyi főgimnázium egyik értesítője.

Nyomdai változatok egy témára: a mai Lehel Vezér Gimnázium jogelődjének évkönyvei – válogatás a szolnoki Verseghy Ferenc Könyvtár gyűjteményéből

Az első nagy terjedelmű, Jászságban készült könyvek előállítója Kubicza János volt, aki 1900 és 1904 között tevékenykedett.

Nyomdájából hatféle kiadványt találtunk: három vallási művet, egy irodalmi munkát, egy alapszabályt és a helyi főgimnázium háromfüzetnyi értesítőjét.

A német származású nyomdász, Grün (Takács, Takács) Herman 1904-től működő nyomdájában hatféle kiadvány készült: két irodalmi mű, kétféle pénzügyi jelentés, egy közigazgatási munka és egy helyi szervezeti alapszabály.

Kiss János és Társa 1904-ben üzemelő nyomdájából ötféle kiadvány ismert: három vallási mű, egy klasszika-filológiai munka és a helyi főgimnázium egyik értesítője. Csordás István nyomdája 1905-ben üzemelt. Innen két kiadványt ismerünk: egy politikatörténeti művet és a helyi főgimnázium egyik értesítőjét.

Vértes Adolf 1906-tól működő nyomdáját 1914-től özvegye vitte tovább. Innen 18-féle kiadványt találtunk: öt vallási munkát, háromféle szervezeti pénzügyi jelentést, két irodalomtörténeti munkát, vármegyei név- és címtárat, alkalmi kiadványt, nyelvészeti értekezést, helyi pénzügyi szervezeti alapszabályt, egy filozófiatörténeti művet és egy sajátos oktatási-nevelési módszert. Kétféle helyi iskolai értesítő jelent meg itt.

Novotha Andor 1907-től üzemelő nyomdájából 19-féle kiadványra leltünk. Ezek közül négy alkalmi, kettő vallási, kettő helytörténeti munka. Egy-egy kötettel képviselteti magát a tankönyv, a naptár, a közigazgatás, a könyvtári jegyzék és egy sajátos oktatási-nevelési mű. Három-háromféle szervezeti pénzügyi számadásra és iskolai értesítőre leltünk még.

Pesti Péter 1908-tól működő nyomdája fennállásának több mint négy évtizede alatt a Jászság egyik legjelentősebb nyomtatóüzemévé nőtte ki magát, mely 1910-től 1914-ig a *Jász Ujság* kiadóhivatala, különböző heti- és napilapok előfizetési helye is volt. A sokrétű vállalkozást alapítója 1918-ban bekövetkezett halála után özvegye vette át. A Pesti-nyomdából 24-féle kiadvány ismert. Ezek közül hétféle közigazgatási mű, háromféle éves pénzügyi jelentés, kettő irodalmi mű és kettő vallási munka. Egy-egy kiadvánnyal képviselteti magát a helyi szervezeti házirend, az alapszabály, az irodalomtörténet, a helyi szervezeti könyvtárjegyzék és az iskolai segédkönyv. A helyi Erzsébet Közkórház „betegforgalmi kimutatása” hétfüzetnyi kiadványa színesíti a képet. Négyféle itteni iskolai értesítőről tudunk.

Az ismeretlen nyomdanévvel megjelent kiadványok száma öt. Ezek közül kettő irodalmi mű, egy helyi kórházi betegforgalmi jelentés, egy alkalmi mű és egy vallási munka több kiadása.

JÁSZAPÁTI

A járásszékhely első nyomdása *Gaal Vilmos* volt. Nevéhez fűződik a kezdetektől, 1888 nyarától 1890-ig a *Jászság* című, első helyi hetilap kiadása. Az 1891-ig működő nyomtatóüzemből négy kiadvány ismert: egy vallási munka, egy Nagykőrűi nagyközségi közigazgatási mű, egy irodalmi mű és a Jászladányi Takarékpénztár „betéti könyve”. Az aprónyomtatványok közül jászsági szinten is kiemelkedik a helyi Gőzmalom és Gőzfűrés Rt. 100 Ft névértékű részvénye. Gaal nevéhez fűződik 1891-ben a *Battonya* első nyomdása cím is. *Battonyai műhelyének* tanonca lett az a *Busay Balázs*, aki később megjelent Jászapáti nyomdászattörténetében.

Háy Géza helyi nyomdájáról csak azt tudjuk, hogy 1890-ben üzemelt.

Gallovich Dezső nyomdája az 1890-es években működött. Gallovich eredetileg könyvkötőmester volt, feltételezhetően Gaal távozása után átvette az első helyi nyomdát. Innen két kiadvány ismert: egy vallási mű és egy „Községi közmunka tartozási és lerovási könyvecske”.

Galamb Zoltán 1902 és 1904 között üzemelő nyomdája állította elő a *Jász-Apáthi és Vidéke* című hetilapot. A nyomdából egy alkalmi nyomtatványra leltünk. 1904-ben id. Imrik József lett az

1915-ig működő nyomda tulajdonosa. Id. Imrik időszakából féltucatnyi kiadványt találtunk: négy alkalmi művet, helyi szervezeti tagsági könyvet és egy helyi szervezeti alapszabályt.

Az 1908-tól önállóan tevékenykedő *iff. Imrik József* nyomdájából négyféle kiadvány ismert: egy alkalmi mű, egy iskolai fegyelmi szabályzat, *Vágó Pál* helyi neves festő művészeti értekezése és a helyi katolikus főgimnázium kétfüzetnyi értesítője.

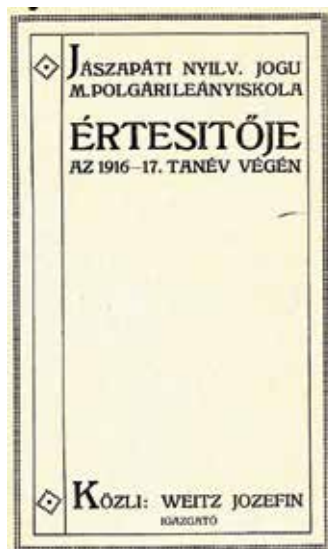
Az egyetlen fantázianevét jászsági nyomtatóüzem, az *Adria Könyvnyomda* alapítója *Szabó Béla*. Az 1914-től működő nyomda a leghosszabb életű helyi nyomdának bizonyult. Ennek ellenére 1918-ig csak kétféle kiadványát ismerjük: a helyi főgimnázium és a polgári leányiskola két-kétfüzetnyi értesítőjét.

JÁSZÁROKSZÁLLÁS

Nigrinyi Ferenc 1909 és 1917 között működő nyomdájából nyolc kiadvány ismert: három egyházi munka, egy alkalmi mű, egy helytörténeti munka, egy Jászfényszaru közigazgatási rendelet, egy leány- és nőneveléssel foglalkozó mű és egy irodalmi munka. Itt állították elő az első helyi sajtóterméket, a *Jászárokszállás és Vidéke* című hetilapot.

Tisza-menti település közigazgatási kiadványa a Jászságból – a Verseghy Könyvtár gyűjteményéből

Az apáti Adria Nyomda kiadványa – a Verseghy Könyvtár gyűjteményéből

Árokszállási kiadvány a szolnoki városi könyvtár névadója, Hild Viktor könyveiből – a Verseghy Könyvtár gyűjteményéből

ÖSSZEGZÉS

A történeti Jászság területén az 1867. évi kezdetektől 1918-ig három nyomdahelyen 24 nyomdával, illetve nyomdással és 184-féle ismert kiadvánnyal számolhatunk. Jászberényben 16, Jászapátin hét, Jászárokszálláson egyetlen nyomdász tevékenységéről tudunk. Jászberény a legtöbb, 157-féle, Jászapáti 19-féle, Jászárokszállás nyolcféle kiadvánnyal képviselteti magát. Összehasonlításként: a Kiskunság területén a meglepő 18. századi kezdetektől (Kiskundorozsma) összesen öt nyomdásztelepüléssel számolhatunk (1878-tól a hajdani Kiskun Kerület második székhelye Kiskunfélegyháza, első székhelye Kiskunhalas, valamint Kunszentmiklós és Kiskunmajsa); a Nagy-

kunság területén az 1870-es évek első felétől ugyancsak öt nyomdásztelepülést sikerült számba venni (időrendben: a Nagykun Kerület székhelye Karcag, aztán Kunszentmárton, Kisújszállás, Túrkeve és Kunhegyes).

IRODALOM

Az 1851 és 1918 között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke. Összeáll.: Markos Béla. Bp., 1960. [Kézirat].

Farkas Ferenc: *A jászsági nyomdák krónikája 1867–1949.* Bp.–Jászberény, 2010.

A Magyar könyvészet, a Magyar könyvkereskedők évkönyve, a Magyar nyomdászok évkönyve, a Nyomdász évkönyv és útikalauz vonatkozó kötetei.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS PAPÍR KARÁCSONYFADÍSZ TERVEZÉSÉRE!

A Magyar Grafika 2024-ben is versenyt hirdet a Magyar Grafika-olvasók és a nyomdaipari, illetve vizuális kommunikáció és művészeti képzésben részt vevő diákok számára a Magyar Grafika 2024. decemberi számában bekötött mellékletként megjelenő stancolt papír karácsonyfadísz tervezésére. Pályázatunk idén kilencedik alkalommal kerül meghirdetésre. Nevezési díj és honorárium sincs, ez egy remek szakmai kihívás és minden résztvevő számára „örömmzene”. Hivatalos eredményhirdetés a Grafikarácsony rendezvényünkön és a Magyar Grafika decemberi számában. Pályázati regisztráció 2024. szeptember 9-től a Magyar Grafika honlapján: www.mgonline.hu

A pályázatok beadási határideje: 2024. november 7., csütörtök.

Profi és diák kategóriában lehet nevezni. A terveket pdf-ben és ai-ben várjuk.

A dísz tervezéséhez információk:

Kivitelezési alapanyag: nyomatlan, 250 g/m² tömegű karton; technológia: hagyományos stancforma vagy lézeres kivágás; méret: 125 × 180 mm-es mezőben férjen el a dísz, G betű felhasználása előnyt jelent.

A pályázatokat a felkészítő szaktanárok által összegyűjtve, iskolánként várjuk. Egyéni pályázó esetében a következő e-mail címre várjuk a vektoros állományt: faludi@mgonline.hu